

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ІНСТИТУЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ	8
1.1. Дорадчі органи Ради Європи як суб'єкти формування стандартів діяльності органів судової влади	8
1.2. Правова природа та класифікація стандартів організації та функціонування судової гілки влади у документах Ради Європи	26
РОЗДІЛ 2 ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ ТА РЕАЛІЇ УТВОРЕННЯ ТА РОБОТИ СУДУ В УКРАЇНІ	50
2.1. Рекомендації Ради Європи та європейський досвід з формування суддівського корпусу	50
2.2. Громадський контроль за діяльністю судової влади: процедури в Європі та в Україні	66
2.3. Оцінювання ефективності діяльності європейських судових систем як необхідний елемент роботи суду	85
2.4. Місце судових рад у системі органів судової влади: український досвід та стандарти Ради Європи	109

РОЗДІЛ 3	
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ РАДИ ЄВРОПИ	
СТОСОВНО ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ	
В УКРАЇНІ	140
3.1. Проблематика використання документів та інструментів Ради Європи в Україні	140
3.2. Шляхи удосконалення організаційно-правового механізму імплементатії стандартів Ради Європи з функціонування судової влади в Україні	159
ВИСНОВКИ	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	195

ВСТУП

Вступаючи у 1995 р. до Ради Європи, Україна взяла на себе низку політико-правових зобов'язань, зокрема щодо імплементації європейських стандартів належного судочинства й найкращих практик побудови судової системи. Увесь спектр заходів з реформування вітчизняного судоустрою має наблизити Україну до кінцевої мети – забезпечення принципу верховенства права в усіх сферах суспільного життя. Вивчення стандартів організації органів судової влади, розроблених міжнародними організаціями, є частиною успішної інтеграції будь-якої європейської країни. Для України як країни з яскраво вираженим європейськими намірами імплементація відповідних норм, що регламентують функціонування судових органів, а також статусні гарантії носіїв судової влади, є одним з ключових завдань судово-правової реформи.

Необхідність реформування судової гілки влади й подальшого вдосконалення конституційно-правових підвалин судоустрою зумовила затвердження Указом Президента України від 20 травня 2015 р., № 276/2015 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, внесення змін до Конституції України в частині правосуддя 2 червня 2016 р. та ухвалення на цій підставі нової редакції Закону України «Про судоутрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р., № 1402-VIII. Вказані нормативні акти й новації Конституції України та органічного законодавства у новій редакції, спрямовані на реформування правосуддя та суміжних інститутів, потребують комплексної наукової оцінки й обґрунтування з точки зору їх відповідності стандартам і рекомендаціям Ради Європи.

Завдання судової реформи – створення дієвого інституту судової влади, яка здатна захистити права і свободи людини від різноманітних неправомірних зовнішніх й внутрішніх посягань. Одночасно актуальним є удосконалення організаційно-правового механізму використання документів та інструментів Ради Європи в Україні, який наразі характеризується фрагментарністю й низкою ефективністю.

РОЗДІЛ 1

ІНСТИТУЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

1.1. Дорадчі органи Ради Європи як суб'єкти формування стандартів діяльності органів судової влади

Рада Європи є найстарішою на континенті міжнародною політичною організацією, яка об'єднує 47 держав з європейського простору. РЄ – це організація, яка, насамперед, опікується виробленням стандартів прав і свобод людини у різних сферах та питаннями їх захисту. РЄ заснована в 1949 р. за пропозицією В. Черчилля. Її Статут підписаний 5 травня 1949 р. та набрав чинності 3 серпня 1949 року.

На сьогодні день РЄ прийнято сотні конвенцій, резолюцій і рекомендацій, сукупність яких є надійною правовою базою для співпраці парламентаріїв всіх держав-членів, та, відповідно, формування у цих державах європейської моделі законодавства, розробленого на основі основоположних принципів і стандартів РЄ. Європейські фахівці справедливо вказують, що головним досягненням у роботі РЄ є створення ефективної системи європейського права у галузі прав людини [53].

Головними статутними органами РЄ є Комітет Міністрів (КМ РЄ) та Парламентська Асамблея (ПАРЄ). Кожен з цих органів має свої специфічні завдання, які в своїй сукупності спрямовані

на досягнення цілей, перерахованих у Статуті РЄ. Україна представлена в обох робочих органах цієї організації.

КМ РЄ є органом РЄ, який діє від імені РЄ і представляє безпосередньо уряди держав-членів РЄ. Цей робочий орган складається з міністрів закордонних справ держав-членів РЄ. Відповідно до ст. 15 пункту «а» Статуту РЄ КМ РЄ розглядає заходи, спрямовані на досягнення мети РЄ, включаючи укладення конвенцій та угод [207]. Конвенції та рекомендації готуються комісіями урядових експертів, яким КМ РЄ надає відповідні повноваження. Треба відзначити, що рекомендації КМ РЄ не носять імперативний характер, в силу чого не є обов'язковими нормативними документами для держав-членів РЄ. Проте, згідно ст. 15 Статуту РЄ, КМ РЄ має право звертатися до урядів держав-членів з письмовим запитом про хід виконання тих чи інших рекомендацій або взятих на себе зобов'язань. У разі серйозних порушень державою статутних зобов'язань, КМ РЄ може тимчасово позбавити її права представництва у РЄ, запропонувати їй вийти з Організації, або навіть ухвалити рішення щодо припинення членства такої країни в РЄ [207].

Другим статутним органом РЄ є ПАРЕ, яка представляє інтереси основних політичних партій, існуючих в державах-членах РЄ [207]. Маючи у своєму складі делегації 47 національних парламентів, вона є одним з найбільш представницьких парламентських форумів Європи. Результати роботи ПАРЕ відіграють важливу роль у визначенні напрямів діяльності КМ РЄ, а також урядового співробітництва в рамках РЄ. Крім того, члени ПАРЕ доводять їх до відома своїх національних парламентів і тим самим можуть впливати на національні уряди.

Відповідно до статті 3 Статуту кожний член РЄ обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією, а також повинен відверто та ефективно здійснювати співробітництво задля досягнення мети РЄ [207]. Це зумовлює важливість актів РЄ і для організації та функціонування вітчизняних органів судової влади країн-членів.

Із стратегічної точки зору для України на сьогоднішній день вкрай важливим є активна участь у міжнародних організаціях, серед яких однією з найавторитетніших, на нашу думку, є РЄ.

Основною статутною умовою для вступу країн до РЄ є визнання державою-кандидатом принципу верховенства права, її зобов'язання забезпечити права та основні свободи людини всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією. Саме тому 14 липня 1992 р. Україна заявила про своє бажання приєднатися до РЄ [202]. 26 вересня 1995 р. ПАРЕ ухвалила позитивний висновок щодо заявки України на вступ до РЄ. У висновку ПАРЕ № 190 надано низку рекомендацій Україні щодо приєднання до загальноєвропейських документів та удосконалення вітчизняного законодавства. Зокрема, протягом одного року з моменту вступу до цієї організації, Україні рекомендовано прийняти відповідно до принципів РЄ у сфері законодавства: нову Конституцію, рамковий документ про правову політику у сфері захисту прав людини, рамковий документ про правову та судову реформи, кримінальний та кримінально-процесуальний кодекси, цивільний та цивільно-процесуальний кодекси, закон про вибори та закон про політичні партії [31]. Також, забезпечити незалежність судової влади, відповідно до стандартів РЄ, зокрема, стосовно призначення та перебування на посаді суддів; заснувати професійну асоціацію адвокатів тощо [31]. 19 жовтня 1995 р. КМ РЄ ухвалив резолюцію про запрошення України стати 37-м членом Організації.

31 жовтня 1995 року ВРУ прийнято Закон «Про приєднання України до Статуту РЄ», в якому від імені України постановлено приєднатися до Статуту РЄ [160]. Набрал чинності чинності 9 листопада 1995 року.

Накопичений десятиліттями європейською співдружністю досвід у створенні громадянського суспільства, що в своїй основі базується на охороні прав і свобод людини і громадянина, став основою для пріоритетної в Україні судово-правової реформи.